

АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВ НАФТОГАЗОВОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ

КРУПА О. М.

УДК 658.439

Крупа О. М. Аспекти визначення фінансового стану підприємств нафтогазового комплексу України

У статті розглянуто стан та особливості функціонування підприємств нафтогазового комплексу в умовах сучасних соціально-економічних перетворень в Україні. Визначено динаміку основних показників фінансового стану підприємств цієї галузі. Проаналізовано механізм державного регулювання діяльності Національної акціонерної компанії «Нафтогаз України».

Ключові слова: нафтогазова промисловість, фінансовий стан підприємств, конкурентоспроможність, соціально-економічний розвиток України, промислова політика.

Табл.: 1. Бібл.: 5.

Крупа Олеся Миронівна – кандидат економічних наук, старший викладач, Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу (вул. Карпатська, 15, Івано-Франківськ, 76018, Україна)

E-mail: lyashenyk@mail.ru

УДК 658.439

Крупа О. М. Аспекты определения финансового состояния предприятий нефтегазового комплекса Украины

В статье рассмотрены состояние и особенности функционирования предприятий нефтегазового комплекса в условиях современных социально-экономических преобразований в Украине. Определена динамика основных показателей финансового состояния предприятий этой отрасли. Проанализирован механизм государственного регулирования деятельности Национальной акционерной компании «Нафтогаз Украины».

Ключевые слова: нефтегазовая промышленность, финансовое состояние предприятий, конкурентоспособность, социально-экономическое развитие Украины, промышленная политика.

Табл.: 1. Библ.: 5.

Крупа Олеся Миронівна – кандидат економічних наук, старший преподаватель, Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу (вул. Карпатська, 15, Івано-Франківськ, 76018, Україна)

E-mail: lyashenyk@mail.ru

UDC 658.439

Krupa O. M. Aspects of Financial Condition of the Oil and Gas Complex of Ukraine

The article examines the status and operation of oil and gas industry especially in today's socio-economic development of Ukraine. Based on the performance of enterprises and national statistics the main trends in the financial position of companies in this industry. The features of state regulation of the financial condition of companies on the experience of the National Joint Stock Company «Naftogaz of Ukraine».

Key words: oil and gas industry, financial condition of companies, competitiveness, socio-economic development of Ukraine, industrial policy

Tabl.: 1. Bibl.: 5.

Krupa Olesya. M. – Candidate of Sciences (Economics), Senior Lecturer, Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas (vul. Karpatska, 15, Ivano-Frankivsk, 76018, Ukraine)

E-mail: lyashenyk@mail.ru

Нафтогазовий комплекс відіграє в економіці України особливу роль, виконуючи функцію забезпечення енергетичної безпеки держави. Його можна віднести до домінуючих складових стратегічного промислового потенціалу, оскільки, наша країна володіє значними запасами та потенційними ресурсами нафти й природного газу. За даними [1] ресурси природного газу в Україні дорівнюють 5,4 трлн куб. м, газового конденсату – понад 400 млн т, нафти – 850 млн т. Тому вирішення питання стабілізації фінансового стану нафтогазового комплексу, з погляду на сучасні проблеми соціально-економічного розвитку національної економіки, є актуальним.

Метою статті є виокремлення завдань подальшого розвитку нафтогазового комплексу України на тлі проблеми соціального захисту населення, яке не можливе без здійснення аналізу тенденцій сучасного фінансового стану підприємств, що входять до складу Національної акціонерної компанії «Нафтогаз України».

Євроінтеграційні процеси, активним учасником яких є Україна, та соціальна спрямованість її економіки потребують відповідних регуляторних дій з боку держави щодо удосконалення захисту прав і свобод громадян,

демократизації всіх складових суспільного життя, економічного зростання та забезпечення умов для створення матеріального та духовного добробуту населення. Дії держави спрямовані на відтворення людського капіталу, який залежить від рівня доступності для кожного громадянина основних матеріальних і соціальних благ, задоволення його матеріальних, соціальних і духовних потреб.

Необхідно зазначити, що внутрішня політика нашої держави має соціальну спрямованість, тому економічні відносини, що склалися на сьогодні, мають деякі особливості. Сучасне становище більшості населення України характеризується низьким рівнем заробітної плати. Такий стан справ з оплатою найманої праці та, відповідно, низький рівень соціальних трансфертів успадковані від адміністративно-планової економічної системи СРСР, лишаються основними чинниками незахищеності населення. Низький рівень оплати праці визначає бідність працюючого населення та, відповідно, негативно впливає на доходи непрацевдатних верств.

Наявна низька платоспроможність населення України вимагає від органів державної влади дієвих заходів щодо регулювання цін і тарифів, які, однак, не завжди є коректними. Державне регулювання цін, як правило,

стримує позитивний розвиток тих сегментів економіки, де воно має місце. Заходи державного регулювання, у ряді випадків, сприяють монопольним зловживанням, у тому числі, і з боку держави. Можливою альтернативою регулювання цін і тарифів є регулювання доходів. Виникає необхідність створення механізму державного регулювання, який би запобігав виникненню надприбутків у ході захисту споживачів. Штучне стримування ціни, як правило, призводить до негативних наслідків, оскільки, товаровиробники не заохочені у діяльності, ціни на результати якої регулюються або обмежені.

Саме до такої групи належать підприємства нафтогазового комплексу України, їх діяльність регламентується низкою законодавчих актів, таких як:

- ✦ Закон України від 12.07.2001 №2665-III «Про нафту і газ»;
- ✦ Закон України від 08.07.2010 №2467-VI «Про засади функціонування ринку природного газу»;
- ✦ Закон України «Про природні монополії»;
- ✦ Постанова КМ України від 03.12.2008 № 1082 «Питання удосконалення схем розрахунків за використану електроенергію та природний газ»;
- ✦ Постанова КМ України від 01.03.2007 № 340 «Про затвердження Порядку компенсації у 2007 році Національній акціонерній компанії «Нафтогаз України» різниці між цінами закупівлі та реалізації імпортованого природного газу, що використовується на виробництво теплової енергії для населення»;
- ✦ Постанова КМ України від 24.06.2006 № 859 «Про внесення зміни до пункту 3 Порядку обчислення і внесення до державного бюджету рентної плати за транспортування нафти і нафтопродуктів магістральними нафтопроводами та продуктопроводами, транзитне транспортування трубопроводами природного газу та аміаку територією України»;
- ✦ Постанова КМ України від 11.09.2004 № 1196 «Деякі питання продажу нафти і газового конденсату на аукціонах»;
- ✦ Постанова КМ України від 11.06.2005 № 442 «Про затвердження Порядку внесення до спеціального фонду державного бюджету збору у вигляді цільової надбавки до тарифу на природний газ».

За визначенням фахівців: нафтогазова промисловість України – це галузь, яка займається розвідкою та видобутком нафти й природного газу [2]. Адміністративно нафтогазові підприємства підпорядковані Міністерству енергетики та вугільної промисловості України.

Понад 90% видобутку нафти і газу в Україні здійснює Національна акціонерна компанія «Нафтогаз України» Вона є провідним підприємством паливно – енергетичного комплексу та являє собою не тільки найбільшу компанію нафтогазової промисловості, а є однією з найбільших компаній України. На підприємстві НАК «Нафтогаз України» виробляється восьма частина ВВП України, саме вони забезпечують десяту частину надходжень до Державного бюджету. Загальна кількість працюючих на підприємствах компанії складає близько 170

тис. осіб, що становить близько 1% працездатного населення країни. Свою діяльність компанія здійснює через власні дочірні підприємства: ДК «Укргазвидобування», ВАТ «Укрнафта» та ДАТ «Чорноморнафтогаз». У 2004 р. «Укрнафта» забезпечувала більше 90% видобутку нафти в Україні, 40% газового конденсату й 17% видобутку природного газу. Було видобуто понад 3 млн т нафти і 3,35 млрд куб. м газу. Чистий прибуток у 2004 р. становив 1 млрд 347 млн 36 тис. 188 грн. У 2010 р. «Укрнафта» видобула 75% нафти й газового конденсату із загального обсягу видобутку в країні. 100% статутного фонду НАК «Нафтогаз України», розмір якого дорівнює \$650 млн, належить Кабінету Міністрів України. Стратегічними цілями Компанії залишаються посилення вертикальної інтеграції з виходом на роздрібний ринок нафтопродуктів та в нафтохімічну промисловість; закріплення позицій головного транзитера російського газу до європейських країн, створення диверсифікованої ресурсної бази за межами України [1].

Загальний стан нафтогазового комплексу характеризують такі техніко-економічні показники:

- ✦ обсяги видобутку нафти з газовим конденсатом протягом 2011 р. зменшились на 223,0 тис. тонн (або на 6,3%) по відношенню до аналогічного показника 2010 р., у тому числі обсяги видобутку підприємствами НАК «Нафтогаз України» у порівнянні з показником минулого року зменшились на 213,7 тис. тонн (або на 6,6%);
- ✦ за 2011 р. видобуток газу на 89,9 млн куб. м (або на 0,4%) більше ніж за 2010 р., у тому числі обсяг видобутку газу підприємствами НАК «Нафтогаз України» менше на 216,4 млн куб. м. (або на 1,2%);
- ✦ протягом 2011 р. на нафтопереробні заводи (НПЗ) та Шебелинський ГПЗ поставлено 9 254,9 тис. тонн нафтової сировини, що менше аналогічного показника 2010 р. на 1 777,0 тис. тонн (на 16,1%). У тому числі, на Шебелинський ГПЗ поставлено 680,3 тис. тонн газового конденсату власного видобутку, що на 20,1 тис. тонн (на 3,0%) більше порівняно з 2010 р.;
- ✦ за 2011 рік на нафтопереробні заводи (НПЗ) надійшло 8 453,4 тис. тонн нафти, в тому числі: 2937,2 тис. тонн – власного видобутку (34,7% від загального обсягу поставки), 5 516,2 тис. тонн імпортовано (відповідно – 65,3%), у тому числі: 4 670,1 тис. тонн – з Російської Федерації (відповідно – 55,2%). По відношенню до показника 2010 р. обсяг поставки нафти зменшився на 1 491,0 тис. тонн (на 15,0%);
- ✦ за 2011 р. обсяг переробки нафтової сировини зменшився порівняно з аналогічним періодом 2010 року на 2047,3 тис. тонн, або на 18,4%;
- ✦ за 2011 р. територією України за оперативними даними протранспортовано (транзитом) 104,2 млрд куб. м природного газу, що на 5,6 млрд куб. м., або на 5,7% більше ніж за 2010 рік;
- ✦ протягом 2011 р. обсяг транспортування нафти підприємствами магістральних нафтопроводів зменшився порівняно із 2010 р. на 3606,8 тис.

тонн (або на 11,6%). При цьому транзитом до країн Західної Європи (Словаччини, Угорщини, Чехії) протранспортовано на 2368,1 тис. тонн (або на 11,8%) менше порівняно із аналогічним показником 2010 р., для потреб України – менше на 1 238,7 тис. тонн (або на 11,3%);

- ★ за 2011 р. частка транзитного обсягу перекачки нафти в загальному обсязі нафтоперекачування склала 64,5%, а частка нафтоперекачування на нафтопереробні підприємства України відповідно – 35,5% [3].

Аналізуючи техніко-економічні показники роботи підприємств нафтогазового комплексу, можна зробити висновок про наявність об'єктивних причин погіршення їх фінансового стану, оскільки існує загальна тенденція до зниження обсягів видобутку нафти та газу, скорочення обсягів переробки нафтової сировини та скорочення обсягів транзиту нафти по трубопроводах.

На сьогодні частка нафти і газу в загальному балансі використання первинних енергоресурсів України становить понад 50%. Пріоритетним енергоресурсом є природний газ, частка якого в енергобалансі за останні роки складає 38 – 41%, частка нафти біля 10% [4].

Україна належить до країн з дефіцитом власних природних вуглеводневих ресурсів, задовольняючи потребу в газі за рахунок власного видобутку на 40% (2009 р.), у нафті – на 12 – 15%. На момент надбання незалежності в Україні, споживання природного газу становило 118,1 млрд куб. метрів і країна посідала 3 місце в світі за рівнем споживання газу, поступаючись тільки США і Росії. За 18 років використання природного газу в Україні зменшилося на 55% і у 2009 р. склало 51,9 млрд куб. метрів. На теперішній час частина нафти й газу в загальному балансі використання первинних енергоресурсів України становить близько 61% [1].

Політика державного стримування цін у нафтогазовій сфері призвела до того, що чистий збиток у НАК «Нафтогаз України» за 2010 р. склав 21 млрд 431 млн 345 тис. грн [4].

За 2011 р. НАК «Нафтогаз України» споживачам реалізовано 44 038,4 млн куб. м природного газу вартістю 80 899,7 млн грн, за який сплачено 69 726,0 млн грн. Рівень оплати за спожитий природний газ всіма категоріями споживачів України становить 86,2% (табл. 1).

Державою, як власником підприємств, задіяно такі механізми підтримки їх фінансового становища:

- ★ залучення зовнішніх кредитів;
- ★ рішеннями Уряду збільшується статутний капітал, шляхом випуску додаткових акцій існуючої номінальної вартості зі збереженням 100% акцій у власності держави. Ці акції викупає НБУ за рахунок випуску додаткових облігацій внутрішньої державної позики (ОВДП).

Так, у 2010 р. гарантований державою борг України збільшився (на суму 12,8 млрд грн) за рахунок випуску облігацій внутрішньої державної позики під державні гарантії для збільшення статутного фонду НАК «Нафтогаз України» [5]. Такі регулюючі заходи держави з одного боку спрямовані на захист населення та виправлення фінансового стану НАК «Нафтогаз України», а з іншого – збільшується державний борг.

Заходи держави, по стримуванню цін та збільшення державного боргу відлякує інвесторів. Міжнародний валютний фонд (МВФ), як один з найбільших кредиторів державного боргу України, вимагає підвищити тарифи на газ для населення, щоб знизити збитковість НАК «Нафтогаз України». Але, як вже зазначалося, в Україні дуже низький рівень платоспроможності населення. Підвищення ціни на газ для населення призведе до необхідності підвищення державою рівня прожиткового мінімуму та інших соціальних гарантій, які збільшують державні видатки.

Збільшення державного боргу, а з ним і боргу НАК «Нафтогаз України» не безмежні. У результаті такого втручання держави в діяльність підприємства НАК «Нафтогаз» фінансовий стан та ефективність його роботи більш ніж жалюгідні. Підприємство повністю залежить від внутрішніх і зовнішніх позик та з кожним роком втрачає привабливість для потенційних інвесторів.

Таблиця 1

Обсяги та оплата споживання природного газу за 2011 рік (за даними НАК «Нафтогаз України» [5])

Категорія споживачів	Обсяг спожитого газу, млн куб. м	Вартість спожитого газу, млн грн	Оплата спожитого газу, млн грн	Рівень оплати за спожитий газ, %	Борг за спожитий газ, млн грн
Населення	17264,0	8321,8	7102,3	85,3	1219,6
Бюджетні організації	909,8	2947,5	2809,2	95,3	138,3
Підприємства комунальної теплоенергетики	10627,9	18175,7	10909,1	60,0	7266,6
у т. ч. ПАТ «Київенерго»	1921,6	3958,5	2265,8	57,2	1692,7
Споживачі промислового та енергетичного комплексу	15212,2	51418,0	48870,1	95,0	2547,9
у т. ч. підприємства промислового комплексу	14442,4	48787,1	46179,7	94,7	2607,4
Підприємства енергетичного комплексу	500,8	1787,1	1833,6	102,9	-52,0
Госпрозрахунковий компобут	269,0	849,4	856,8	100,9	-7,4

ВИСНОВКИ

Таким чином, проблеми держави по забезпеченню соціальної захищеності населення лягли на плечі найпотужнішого підприємства нафтогазової галузі. Як наслідок, за умови недостатнього фінансування існує високий рівень зносу основних засобів, які потребують технічного переозброєння та удосконалення технологій, зниження високої енергоємності виробництва. Адже, ефективність потенційного функціонування нафтогазової галузі не висока, що пов'язано з наступними причинами: високий рівень монополізації газового ринку з боку держави; відсутність конкуренції на газовому ринку України; залежність газового ринку України від зовнішніх політичних факторів, зокрема політики Росії; недостатня спроможність своєчасних розрахунків за постачання і споживання газу серед підприємств та населення.

Як вже зазначалося, нафтогазова промисловість відіграє в економіці України особливу роль, виконуючи функцію забезпечення енергетичної безпеки держави. Тому вирішення питання оптимізації втручання держави у діяльність підприємств цієї галузі в сучасних умовах

є актуальним. Невідкладного рішення потребує проблема створення державою економічних умов для розвитку підприємств нафтогазового комплексу, та усунення державного використання галузі владою для своїх економічних і політичних потреб. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Вікіпедія Вільна енциклопедія – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uk.wikipedia.org/wiki/>
2. **Бойко В. С.** Тлумачно-термінологічний словник-довідник з нафти і газу / В. С. Бойко, Р. В. Бойко. – Т. 1, 2004. – 560 с.
3. Офіційний сайт Міністерства енергетики та вугільної промисловості України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mpe.kmu.gov.ua>
4. Офіційний сайт Національної акціонерної компанії «Нафтогаз України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.naftogaz.com/www/2/nakweb.nsf>
5. Офіційний сайт Міністерства фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.minfin.gov.ua>

УДК 338.45.01

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ СТРУКТУРНОЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

ЧЕБАНОВ О. О.

УДК 338.45.01

Чебанов О. О. Концептуальні основи структурної модернізації промисловості

У статті обґрунтовано актуальність структурної модернізації промисловості на сучасному етапі її розвитку та необхідність удосконалення для цього державної промислової політики. Уточнено зміст понять «структура промисловості», «оптимальна структура», «промислова політика». Запропоновано основні напрямки аналітичного удосконалення концепцій, стратегій та програм структурної перебудови української промисловості.

Ключові слова: ефективна структура, оптимальна структура, промислова політика, промисловість, структура, структура промисловості.

Бібл.: 15.

Чебанов Олександр Олександрович – кандидат економічних наук, старший науковий співробітник, відділ економічних проблем розвитку промислового виробництва, Інститут економіки промисловості НАН України (вул. Университетська, 77, Донецьк, 83048, Україна)

E-mail: alexanderchebanov@gmail.com

УДК 338.45.01

Чебанов А. А. Концептуальные основы структурной модернизации промышленности

В статье обоснованы актуальность структурной модернизации промышленности на современном этапе ее развития и необходимость усовершенствования для этого государственной промышленной политики. Уточнено содержание понятий «структура промышленности», «оптимальная структура», «промышленная политика». Предложены основные направления аналитического усовершенствования концепций, стратегий и программ структурной перестройки украинской промышленности.

Ключевые слова: эффективная структура, оптимальная структура, промышленная политика, промышленность, структура, структура промышленности

Библ.: 15.

Чебанов Александр Александрович – кандидат экономических наук, старший научный сотрудник, отдел экономических проблем развития промышленного производства, Институт экономики промышленности НАН Украины (ул. Университетская, 77, Донецк, 83048, Украина)

E-mail: alexanderchebanov@gmail.com

UDC 338.45.01

Чeбанov A. A. Conceptual Basis of Industrial Structure Modernization

The urgency of structural modernization of the industry on the present stage of its development and the need of improvement of the state industrial policy are justified in the paper. Contents of the terms «industrial structure», «optimal structure», and «industrial structure» are specified. The main directions of analytical improvement of concepts, strategies and structural adjustment programs of the Ukrainian industry are proposed.

Key words: effective structure, optimal structure, industrial policy, industry, structure, industrial structure

Bibl.: 15.

Чeбанov Aleksandr A. – Candidate of Sciences (Economics), Senior Research Fellow, Department of Economic Problem of Industrial Production Development, Institute of Industrial Economics of NAS of Ukraine (vul. Unyversytetska, 77, Donetsk, 83048, Ukraine)

E-mail: alexanderchebanov@gmail.com